

дів антикризового управління. Дослідження антикризових заходів дозволяють розробити практичні рекомендації та забезпечити управлінню якісну підтримку прийняття рішень.

Література

1. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – Київ: ЦУЛ, 2003. – 504 с.
2. Бляхман Л.С. Основы функционального и антикризисного менеджмента. Учебное пособие. – М.: Изд-во Михайлова В.А. – 380 с.
3. Василик О.Д., Павлюк К.В. Державні фінанси України: Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.
4. Голубева Ю.Е. Сутність кризи та особливості фінансового стану державних підприємств Міністерства оборони України в умовах реформування економіки України // Збірник наукових праць ЦНДІ ЗСУ. – 2005. – №3/33. – 240 с.
5. Антикризисный менеджмент / Под ред. проф. Грязновой А. Г. – М.: «Тандем». – Издательство ЗКСМОС, 1999. – 368 с.

6. Лигоненко Л. А. Антикризисное управление: современное состояние, методическое и кадровое обеспечение // Актуальні проблеми економіки. – 2003. – №4(22). – 80 с.

7. Чернявський А.Д. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – К.: МАУП, 2006. – 256 с.

8. Кривов'язюк І.В. Антикризове управління підприємством: Навч. посібник. – К.: Кондор, 2008. – 366 с.

9. Лигоненко Л.О. Антикризове управління підприємством: теоретико-методологічні засади та практичний інструментарій. – К.: Київський національний торгово-економічний університет, 2001. – 579 с.

10. Маноїленко О.В. Підходи до оцінки санаційного потенціалу тимчасово неплатоспроможних суб'єктів господарювання // Економіка та держава. – 2006. – №1. – 85 с.

11. Ситник Л.С. Організаційно-економічний механізм антикризового управління підприємством / Інститут економіки промисловості НАН України. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2000. – 503 с.

Л.А. СИБИРКА,
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича

Фінансова криза в контексті структурних перетворень економіки

У статті досліджується взаємозв'язок структурних диспропорцій в економіці, економічних циклів і фінансових криз. Основна увага присвячена розкриттю переходу до нового, шостого економічного укладу як першопричини сучасної фінансової кризи. Представлені авторські пропозиції щодо формування національної політики стимулювання структурних трансформацій в економіці в контексті нового економічного укладу.

Ключові слова: структурні диспропорції, економічні цикли, фінансова криза, економічний уклад, структурні трансформації.

В статье исследуется взаимосвязь структурных диспропорций в экономике, экономических циклов и финансовых кризисов. Основное внимание посвящается раскрытию перехода к новой, шестой экономической формации как первопричины современного финансового кризиса. Представлены авторские предложения по формированию национальной политики стимулирования структурных трансформаций в экономике в контексте новой экономической формации.

Ключевые слова: структурные диспропорции, экономические циклы, финансовый кризис, экономическая формация, структурные трансформации.

This article researches the interconnection of the structural disparities in economy, economic cycles and financial crises. The main attention is devoted to the disclosure of the shift to the new sixth economic formation as the origi-

nal cause of the modern financial crisis. The author's suggestions to form the national policy of the stimulation of the structural transformation in economy in the context of the new economic formation are stated.

Постановка проблеми. Сучасні національні соціально-економічні системи являють собою переплетіння та координацію складних за своєю сутністю зв'язків між фінансовим ринком та реальним сектором економіки. Незважаючи на загальну світову тенденцію відносної ізоляції фінансової сфери від виробничих процесів та самодостатності спекулятивних операцій, існує потужна кореляція між економічними процесами, інституційним облаштуванням регулювання фінансово-економічних процесів і подіями на різних сегментах фінансового ринку.

Заплутаність та іноді неясний характер зв'язків між окремими елементами складної економічної системи обумовлює тривалий період аналізу першопричин та основних передумов розповсюдження кожної нової фінансової кризи, яка, звичайно, буде відрізнятися від своїх попередниць. На перший погляд сучасна фінансова криза має своїм джерелом походження різноманітні дисбаланси на рівні елементів фінансової системи, проте уважний аналіз дозволяє констатувати, що характерні ознаки (дестабілізація валютного курсу, падіння фондового ринку, «набіг» на банки тощо) є лише поверхневими симптомами-сигналами про невідповідність структури національної економіки сучасним світовим вимогам ефективності та конкурентоспроможності.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. На взаємозв'язок структурної збалансованості економіки та фінансової стабільності вказує, наприклад, вітчизняний науковець Ю. Чайка. Даний дослідник відстоює думку про необхідність приведення у відповідність до сучасних вимог глобальної конкуренції структури національної економіки, перш за все на основі інформатизації суспільного виробництва. У контексті взаємозв'язку між економічними циклами та фінансовими інструментами Ю. Чайка розрізняє структурні зрушення, перебудови та революцію як механізми зняття протиріч між світовими тенденціями забезпечення конкурентоспроможності й відсталими практиками аутсайдерів економічного поступу [7].

Н. Біла застерігає проти однозначного трактування фінансової кризи як результату дії виключно грошових (у цілому фінансових) факторів. Даний автор указує на приватний сектор як основу нестабільності фінансової та в цілому соціально-економічної системи. Сучасна криза, на думку Н. Білої, є доказом необхідності розширення присутності держави у країнах периферії (до яких належить Україна) [1]. Логічність даного припущення підтверджується перебігом подій, коли приватний сектор за ознак найменшої нестабільності намагається скоротити обсяги діяльності та за можливості вивести капітали з країни, фактично лише держава в особі своїх органів регулювання залишається наодинці з проблемами (рекапіталізація банків, підтримка валютного курсу тощо), які були породжені насамперед діями «священного» (на думку лібералів) приватного сектору економіки.

О. Гаращенко звертає увагу на першочергове пропорційне інвестування у регіони та галузі економіки з метою запобігання нерівномірності структурного розвитку економіки та посилення впливу фінансових криз [3, с. 229–230]. Необхідно погодитися з даним автором щодо значення державної інвестиційної політики для проведення структурних перетворень, а також створення відповідних умов для залучення приватного сектору в даний процес, проте механічним насиченням регіонів інвестиційними ресурсами вирішити проблему структурного оновлення, звичайно, неможливо.

На основі макроекономічних оцінок Т. Желюк робить висновки про необхідність запровадження системи макроекономічних індикаторів стану національної економіки України, а саме [5, с. 103–104]: 1) макроекономічних пропорцій між заробітною платою та продуктивністю праці, доходи населення і споживчими витратами тощо; 2) граничні показники економічної безпеки; 3) якісні параметри зростання (інноваційно-інвестиційна складова; 4) структурні реформи; 5) виокремлення наукової та інноваційної складових. Таким чином, запобігання (за можливою мірою) та мінімізація наслідків фінансових криз, на думку даного автора, виводиться за межі суто фінансової площини; першочергова увага приділяється реальному сектору економіки з пріоритетністю людського капіталу та інформаційно-інноваційної складової.

А. Олешко, досліджуючи кореляцію між циклами та кризами, приходять до висновку про те, що сучасна фінансова криза є наслідком стиснення великих циклів Кондратьєва, виступаючи сигналом завершення одного технологічного укладу та початку формування нового. Спираючись на теорію довгострокового техніко-економічного розвитку, А. Олешко погоджується з С. Глазьевим на тому, що п'ятий технологічний уклад досяг граничної величини свого зростання. Зростання і падіння цін на енергоносії, утворення і крах фінансових бульбашок є ознаками завершальної фази життєвого циклу домінуючого технологічного укладу та початку структурної перебудови на основі наступного – шостого технологічного укладу. Ключовим фактором формування нового технологічного укладу стануть нанотехнології, клітинні технології, методи генної інженерії з використанням електронних растрових і атомно-силових мікроскопів тощо [6, с. 245]. У зв'язку з цим даний автор наголошує на необхідності удосконалення існуючої структури національної економіки з наголосом на розвиток галузей, які належать до шостого технологічного укладу.

На думку А. Гуменюка, сучасна українська криза має внутрішні самовідтворювальні джерела, основним з яких є структурна однобокість економіки (зростання сировинної складової, спад у виробництві важливих видів продукції машинобудування). Структурна криза економіки України погіршується світовими фінансовими проблемами, спадом в економіці розвинених країн та країн, що розвиваються. В Україні необхідна реальна структурна перебудова економіки, тому пріоритетним завданням державного регулювання економіки є пом'якшення майбутнього падіння: гальмування кризових тенденцій, зниження глибини спаду, а також створення передумов для розвороту тренду економічного розвитку між 2010 та 2015 роками у напрямі економічного зростання [4]. На жаль, констатує необхідність здійснення кардинальної зміни структури економіки та інституційного оновлення, даний автор не зазначає за допомогою саме яких інструментів і методів можна досягти даного ефекту в стислі строки, враховуючи стиснення циклів і подальше посилення міжнародної конкуренції (в тому числі за дефіцитні фінансові ресурси як інвестиції у реальний сектор економіки).

Незважаючи на підтримку значною частиною науковців гіпотези про перехід до нового укладу та невідповідність структури національних економік новим вимогам конкурентоспроможності як першопричини сучасної фінансової кризи, відчувається дефіцит рекомендацій щодо інструментів і методів здійснення структурного й відповідно інституційного оновлення країн периферії (до яких належить Україна).

Метою статті є виявлення шляхів інституційного оновлення економіки в контексті подолання першопричин сучасної структурної кризи на рівні національної економіки.

Виклад основного матеріалу. Структурна криза являє собою кризу інституційного оновлення економіки, суспільних процесів загалом. Структурні кризи прямо й безпосередньо

кореспондуються з довгими хвилями економічного й технологічного розвитку, виникають тоді, коли чинна структура економіки заходить у конфлікт із запитами нової техніки та технології, однак інституційно ще не готова до відповідних змін. У зв'язку з цим кожна структурна криза виконує подвійну функцію: вона виступає як кінцева фаза попередньої хвилі і як констатуюче начало нового циклу суспільних (у тому числі економічних) перетворень [2, с. 71].

Ознакою структурних криз є те, що вони являють собою кризи подвійної, або навіть і потрійної дії: одночасно акумулюють в собі зламні зрушення, пов'язані з дією не лише довгих, а й середніх та коротких циклів, що суттєвим чином ускладнює їх перебіг. Французький учений П. Боккара у роботі «Довгі цикли, технологічні перетворення та походження структурної кризи» (1983) обґрунтував взаємозалежність структурних криз і довгих хвиль, що відображають історичні зміни системи економіки (як на глобальному, так і на національному рівні).

Відповідно до теорії кондратьєвського циклу процес структурного оновлення технологічного способу виробництва здійснюється подвійним чином [2, с. 75]: а) революційно – коли під впливом внутрішніх чинників відбувають докорінні якісні зміни в матеріалізації наукових знань, часткові (в окремих галузях) або загальні технологічні революції; б) еволюційно – коли технічні та технологічні нововведення поширюються на всі структурні ланки економіки, і на цій основі перебудовується не лише виробнича структура, а й її інституційні та організаційні засади, соціальні чинники.

Незважаючи на широко розповсюджену думку, пік нововведень (оновлення наявного науково-технічного та технологічного потенціалу економіки) припадає на період низхідної хвилі великих циклів. Умови низької кон'юнктури та зниження норми прибутковості функціонального капіталу стимулюють акумуляцію технічних і технологічних нововведень, змушують підприємницькі кола ризикувати у зв'язку з їх економічним освоєнням та запровадженням. Нові кластери найбільш інтенсивно впроваджуються саме в період, коли ризики радикальних ноу-хау стають виправданими, коли настає фаза спаду, а далі й фаза депресії великого циклу економічної кон'юнктури. Принципово нові (базисні) технології, як правило, запроваджують лише тоді, коли продуктивні можливості наявного технологічного потенціалу виявляються повністю вичерпаними.

Необхідно застерегти, що даний процес не є автоматичним, він вимагає відповідного інституційного облаштування економіки. Український негативний досвід свідчить, що під час сучасної фінансової кризи, навпаки відбувається придушення приватної ініціативи, посилюється монополізація економіки. Замість запровадження інновацій, які здатні зменшити собівартість продукції та відповідно підвищити конкурентоспроможність національної економіки, застосовуються адміністративні важелі, обмеження конкуренції. Зростаючі витрати компенсуються зростанням ціни, уся відповідальність за нераціональність виробничого процесу фінансово покладається на споживача, відповідним чином погіршується добробут населення країни.

На прикладі України можна простежити суперечність між глобальною тенденцією переходу до нового укладу та застарілою національною інституційною системою. За визначенням Д. Норта, інституції – це правила гри в суспільстві, або, точніше, придумані людьми обмеження, які спрямовують людську взаємодію в певне річище; саме інституційні зміни визначають шлях, яким суспільство розвивається в часі, і тому є ключем до розуміння історичної зміни.

Структурні кризи становлять механізм радикальних змін інституційних регуляторів, тобто за своєю сутністю виступають інституційними кризами. Структурні кризи пов'язані з вичерпанням інституціями можливостей забезпечити (продовжити, підтримати) наявну траєкторію кумулятивного розвитку. Така ситуація формується тому, що та чи інша техніко-економічна система у своєму розвитку наближається до своєї межі раніше інституційної. На цій основі виникає ефект запізнення інституційних перетворень. Структурна криза є по суті механізмом розв'язання саме цієї невідповідності. Перебудова інституцій під впливом структурної кризи стає актуальною тоді, коли можливості старої моделі розвитку себе вичерпали (див. табл.).

Наприклад, під тиском структурної кризи 1929–1932 років у західному суспільстві почав формуватися новий тип капіталістичної держави – Welfare State, тобто соціально відповідальної за добробут людей держави. Ключовою позицією політики стало систематичне забезпечення за допомогою інструментів інституційного регулювання ефективної зайнятості, створення сприятливих умов для реалізації трудового потенціалу людини, гармонізації відносин між працею і капіталом. Дана політика активно підтримувалась при-

Взаємозалежність технологічних циклів, структурних криз, специфіки господарського механізму і фаз розвитку капіталізму [2, с. 84]

Технологічні цикли (довгі хвилі)	Структурні кризи	Специфіка господарського механізму	Фази у розвитку капіталізму
1772–1825	1825	Перехід від мануфактурного до фабричного способу виробництва	Початкова фаза
1825–1882	1873–1882	Механізм вільної конкуренції	Капіталізм вільної конкуренції
1882–1932	1929–1932	Механізм домінування монополій	Монополістичний
1932–1974	1973–1974	Державно-регульований ринковий механізм	Державно-монополістичний
1974–2009	2008–2009	Інтернаціонально-регульований механізм	Транснаціональний капіталізм. Початок посткапіталізму

ватним капіталом. Приватний капітал, з одного боку, об'єктивно зацікавлений у соціальній стабільності держави, формуванні широкої верстви середнього класу, а з іншого – в розширенні купівельної спроможності населення. Суспільство масового споживання, яке досягло свого розквіту саме в цей період, формувало свої засади, спираючись якраз на принципи такої політики.

Криза 2008–2009 років додатково підсилила проблему глобальної диспропорції розвитку. За оцінками ООН, у 2015 році загальна чисельність людей, які ведуть боротьбу за елементарне фізичне виживання, підвищиться з 80 до 90% населення світу. На основі класичних інститутів регулювання економічними процесами не можливо ефективно стримувати спекулятивний характер операцій на фінансовому ринку. В структурі капіталу, що обертається на світовому фінансовому ринку, частка активів, безпосередньо пов'язана з реальною економікою, становить лише 6–8%; Решта (92–94%) – спекулятивний капітал, потоки якого зростають на 15–20% на рік. Банки перетворюються на інституції, що обслуговують не безпосередньо виробничий процес, а спекулятивні потоки, що стає нормою діяльності, а не відхиленням від неї [2, с. 287].

Інформаційна революція поглиблює ці процеси, відбуваються нові зміни у співвідношенні факторів виробництва. Роль головного лімітуючого фактора перебирають на себе знання і інформація. «Новими бідними» вважаються особи з обмеженим доступом до інформації та знань. Натомість перевагу отримує клас «інформаційних працівників», осіб, що продукують інформацію та знання. Необхідно подолати абсолютизацію провідної ролі економічних циклів, функціональної залежності від них соціальних коливань. Роль пріоритетних чинників суспільного процесу перебирають на себе соціальні детермінанти – соціальний капітал, інституційні важелі розвитку тощо.

Структурне оновлення національної економіки у відповідності до вимог шостого технологічного укладу ускладнюється суттєвими фінансовими обмеженнями. Як уже зазначалося, лівова частина глобальних вільних фінансових ресурсів спрямовується виключно на спекулятивні операції, за рештки у вигляді 6–8% у якості можливих інвестицій у реальний сектор економіки йде запекла конкурентна боротьба, у якій реалістично країнам периферії (до яких належить Україна) шансів виграти практично немає. У зв'язку з цим необхідність підвищення ролі держави не викликає сумнівів, проте в якому саме сенсі, коли бюджет є виснаженим у боротьбі з наслідками фінансової кризи, приватні ресурси спрямовані у короткострокові проекти або виведені в офшори, банки продовжують займатися спекуляціями замість кредитування реального сектору економіки.

На основі світового досвіду для умовно бідних країн (Україна належить до них, урахувавши рівень добробуту населення та загального розвитку інститутів та економіки в цілому) прийнятним є підвищення оподаткування надбагатого про-

шарку населення, який за різними оцінками становить 1–3% населення, володіючи при цьому 80–90% національного багатства. Напрямами оподаткування мають стати (ті моменти, які були з абсолютно незрозумілих причин вилучені з остаточної редакції Податкового кодексу України) елітна нерухомість на основі земельних кадастрів (місце розташування, ринкова вартість тощо), предмети розкоші (автомобілі певних класів, яхти, гвинтокрили, ювелірні прикраси тощо).

Зважаючи на відсутність альтернативи пенсійної реформи (перш за все через некомпетентні дії під час перемовин з МВФ) у вигляді підвищення пенсійного віку та запровадження добровільно-примусової частини відрахувань, абсолютно нелогічним було б надання даних довгострокових інвестиційних ресурсів у приватний сектор, який, як свідчить практика, використовує їх на спекулятивні операції (у негативному сенсі) або на інвестування в цінні папери іноземних держав (сприяючи таким чином структурному оновленню саме цих країн). На основі додаткових коштів та зменшення відповідальності держави цілком можливим стає реалізація ідеї створення державних інвестиційних банків для створення передумов розвитку приватної ініціативи у ризикових сегментах шостого технологічного укладу.

Висновки

Ураховуючи вищенаведене, можна робити певні аналітичні узагальнення. Сучасна фінансова криза за своєю сутністю є жорстким позначенням завершенням життєвого циклу п'ятого та початку шостого технологічного укладу в глобальному масштабі. На порядок денний перед окремими державами та інтеграційними утвореннями стає питання структурного й відповідного інституційного оновлення економік у відповідності до нових умов. Країна периферії (до яких належить Україна) не здатні ефективно конкурувати за обмежені фінансові ресурси у вигляді інвестицій у реальний сектор на глобальному фінансовому ринку, тому основна увага повинна бути приділена на першому етапі мобілізації внутрішніх ресурсів у вигляді оподаткування надбагатих прошарків населення та використання ресурсів, вивільнених у результаті проведення пенсійної реформи).

У зв'язку з цим перспективними для подальшого дослідження є деталізація секторів першочергового інвестування у вигляді концептуальної схеми фінансування національних проектів, конкретизація податків і ставок оподаткування для окремих верств населення, розробка схеми використання коштів від проведення пенсійної реформи для виключного інвестування у сфери шостого технологічного укладу.

Література

1. Біла Н.Г. Економічна криза та структурні зрушення в економіці / Н.Г. Біла [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.v.gov.ua>
2. Гальчинський А.С. Криза і цикли світового розвитку / А.С. Гальчинський. – К.: «АДЕФ–Україна», 2009. – 392 с.

3. Гаращенко О.М. Відсутність стратегії інвестування як запорука непропорційного розвитку економіки та її схильності до кризових явищ / О.М. Гаращенко // Наука й економіка. – 2010. – №2 (18). – С. 227-236.

4. Гуменюк А.М. Структурна криза: загрози та виклики економічній безпеці України / А.М. Гуменюк [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

5. Желюк Т.Л. Макроекономічна оцінка передумов для виходу України з кризи і забезпечення успішного довгострокового розвит-

ку / Т.Л. Желюк // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – №1 (3). – Т. 1. – С. 98-106.

6. Олешко А.А. Взаємозв'язок циклів і криз різної етимології у динаміці розвитку соціально-економічних систем / А.А. Олешко // Бюлетень Міжнародного Нобелівського економічного форуму. – 2010. – №1 (3). – Т. 1. – С. 241-247.

7. Чайка Ю.М. Типи та механізми структурного розвитку економіки / Ю.М. Чайка [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua>

О.М. ТВЕРДОМЕД,

аспірантка, Київський національний університет ім. Т. Шевченка

Злиття та поглинання у період фінансово-економічної кризи

Розглянуто питання процесів злиття та поглинання, визначено їх основні проблеми та протиріччя в період економічної кризи. Проаналізовано найбільші угоди злиття та поглинання. Визначено основні причини невдачі злиттів та поглинань.

Ключові слова: злиття, поглинання, причини, протиріччя.

Рассмотрены вопросы процессов слияния и поглощения, определены их основные проблемы и противоречия в период экономического кризиса. Проанализированы крупнейшие сделки слияния и поглощения. Определены основные причины неудач слияний и поглощений.

Ключевые слова: слияния, поглощения, причины, противоречия.

The question of processes of mergers and acquisitions is considered, certainly them basic problems and contradictions in the period of economic crisis. Analysis of major mergers and acquisitions. The main reasons for failure of mergers and acquisitions.

Keywords: mergers, acquisitions reason, contradiction.

Постановка проблеми. Збільшення обсягів міжнародних інвестицій над обсягами міжнародної торгівлі та темпів їх зростання – основна закономірність протягом останніх двадцяти років ХХ – початку ХХІ століття. Зумовлено це диверсифікацією світових фінансових ринків, інтенсивним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, розвитком інтеграційних угруповань, транснаціоналізацією виробництва та загостренням глобальної конкуренції. З іншого боку, висока динамічність розвитку прямих іноземних інвестицій (ПІІ) характеризується їх високою дохідністю, ефективністю та ліквідністю. Відбувається загострення конкуренції, що здійснюється на міждержавному, міжрегіональному та мікроекономічному рівнях, спричиняючи нестійкість конкурентних переваг суб'єктів міжнародних економічних відносин.

Транснаціональні корпорації розробляють стратегії реструктуризації бізнесу, посилюючи свої ринкові позиції, отримуючи глобальні конкурентні переваги. Невипадково процеси злиття і поглинання (ЗіП), як інвестиції в акціонерний капітал, стає найбільш поширеною формою прямих іноземних інвестицій.

Стратегічним фактором успіху компаній на світових ринках та нарощення міжнародної конкурентоспроможності є зростання їх ринкової вартості, що забезпечується через фінансування, як за рахунок власних і позикових коштів, так і зовнішнім злиттям чи поглинанням з іншою компанією.

Жорстока неослабна конкурентна боротьба вимагає і від українських товаровиробників прийняття стратегічних рішень розширення та виходу на міжнародні ринки, а також застосування ефективних механізмів утвердження на них стійких позицій.

Отже, проблема формування стратегій розширення бізнесу є на сьогодні актуальною. Практика свідчить про те, що небагато національних компаній можуть вести конкурентну боротьбу зі світовим лідерами, які, в свою чергу, можуть стати метою консолідації транснаціональних компаній.

Фінансово-економічна криза, з одного боку, стимулює процеси злиттів та поглинань, і в той же час значно підвищує сукупні ризики даних проектів через недостачу достовірної оціночної інформації. Особливої актуальності набуває питання організації аналітичної роботи, адже досягти поставлених цілей можна при гнучкому підході до процесу реструктуризації.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Основоположниками наукових досліджень операцій злиття та поглинання були П. Гохан, Д. Депамафиліс, П. Моросині, Ф. Крюгер, Р. Нельсон та багато інших. Також питання щодо злиття та поглинання досліджували ряд українських вчених, такі як О. Бутенко, О. Амоша, В. Калюжний, Ф. Бутинець, О. Сохацька та інші. Більшість наукових праць з даної проблеми торкається здебільшого аспектів процесів злиття та